

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ HỒNG YẾN

PHONG VỊ AN NAM TRONG THƠ TẢN ĐÀ

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Thái Nguyên – 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

NGUYỄN THỊ HỒNG YẾN

PHONG VỊ AN NAM TRONG THƠ TẢN ĐÀ

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã số: 8220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học:

PGS. TS PHẠM THỊ PHƯƠNG THÁI

Thái Nguyên – 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan, đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi, dưới sự hướng dẫn khoa học của PGS.TS. Phạm Thị Phương Thái. Các nội dung nghiên cứu và kết quả trong luận văn này là trung thực và chưa từng được công bố dưới bất kì hình thức nào.

Tôi xin chịu hoàn toàn trách nhiệm về nghiên cứu của mình.

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Hồng Yến

LỜI CẢM ƠN

Hoàn thành luận văn tốt nghiệp thạc sĩ này, tác giả xin chân thành bày tỏ lòng biết ơn đến toàn thể quý thầy cô giáo trường Đại học Khoa học - Đại học Thái Nguyên đã truyền đạt những kiến thức quý báu cũng như tạo điều kiện thuận lợi nhất cho tác giả trong quá trình học tập, nghiên cứu và thực hiện luận văn.

Đặc biệt, với tất cả tấm lòng kính trọng và biết ơn sâu sắc nhất, tác giả xin chân thành cảm ơn PGS.TS. Phạm Thị Phương Thái, người đã trực tiếp hướng dẫn, chỉ bảo tận tình, giúp đỡ tác giả trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Tác giả cũng gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới Ban giám hiệu trường THPT Nguyễn Huệ, Đại Từ, Thái Nguyên - nơi tác giả công tác; cùng bạn bè đồng nghiệp, gia đình đã tạo mọi điều kiện tốt nhất để tác giả hoàn thành luận văn nghiên cứu của mình.

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2019

Tác giả luận văn

Nguyễn Thị Hồng Yên

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	i
LỜI CẢM ƠN.....	ii
MỤC LỤC.....	iii
MỞ ĐẦU.....	1
1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI.....	1
2. LỊCH SỬ VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU.....	2
3. ĐỐI TƯỢNG, PHẠM VI NGHIÊN CỨU.....	6
4. MỤC ĐÍCH, NHIỆM VỤ NGHIÊN CỨU.....	6
5. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU.....	7
6. ĐÓNG GÓP CỦA LUẬN VĂN.....	8
7. KẾT CẤU ĐỀ TÀI.....	8
NỘI DUNG.....	9
CHƯƠNG 1: PHONG VỊ AN NAM TRONG THƠ TẢN ĐÀ QUA CẢNH SẮC THIÊN NHIÊN VÀ ĐỜI SỐNG XÃ HỘI.....	9
1.1. Tản Đà và sự nghiệp sáng tác.....	9
1.2. Khái lược về “phong vị” và “phong vị” trong thơ ca.....	11
1.3. Phong vị An Nam trong thơ Tản Đà qua cảnh sắc thiên nhiên.....	14
1.3.1. Địa danh An Nam.....	14
1.3.2. Cảnh sắc bốn mùa.....	21
1.4. Phong vị An Nam trong thơ Tản Đà qua đời sống xã hội.....	31
1.4.1. Ẩm thực An Nam.....	31
1.4.2. Phong tục, tập quán.....	39
TIỂU KẾT CHƯƠNG 1.....	47
CHƯƠNG 2: PHONG VỊ AN NAM TRONG THƠ TẢN ĐÀ QUA VĂN HÓA ỨNG XỬ.....	48
2.1. Bức tranh xã hội An Nam buổi giao thời.....	48

2.2. Văn hóa ứng xử của người An Nam	57
2.2.1. Ứng xử với gia đình, người thân	58
2.2.2. Ứng xử với bạn bè	59
2.2.3. Ứng xử với xã hội	74
TIÊU KẾT CHƯƠNG 2.....	84
CHƯƠNG 3: PHONG VỊ AN NAM QUA NGHỆ THUẬT THƠ TẢN ĐÀ	86
3.1. Ngôn ngữ thơ Tản Đà.....	86
3.1.1. Từ ngữ	86
3.1.2. Cách diễn đạt	92
3.1.3. Giọng điệu	96
3.2. Thể thơ	103
3.2.1. Thể thất ngôn Đường luật	104
3.2.2. Thể lục bát và song thất lục bát	106
3.3. Biểu tượng.....	115
TIÊU KẾT CHƯƠNG 3.....	121
KẾT LUẬN	122
THƯ MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	124
PHỤ LỤC	128

MỞ ĐẦU

1. LÝ DO CHỌN ĐỀ TÀI

1.1. Tản Đà (1889 - 1939) là gương mặt tiêu biểu của nền văn học Việt Nam giai đoạn giao thời. Cuộc đời và sự nghiệp sáng tác của ông có ảnh hưởng lớn tới nhiều nhà văn, nhà thơ khác. Với vai trò là *cầu nối* hai thế kỉ thơ văn; *người báo tin xuân* cho phong trào Thơ Mới, là *nốt nhạc dạo đầu* cho thơ ca Việt Nam hiện đại [44]. Tản Đà đã ghi dấu ấn trên thi đàn với một phong cách sáng tác đặc biệt.

Sáng tác của Tản Đà rất phong phú (bao gồm thơ, truyện ngắn, tiểu thuyết, luận thuyết, du kí), nhưng thơ ca mới là lĩnh vực đưa ông lên vị trí ngôi sao sáng trên thi đàn Việt Nam đầu thế kỉ XX. Là nhà nho đi tiên phong trong việc thay đổi diện mạo của lối thơ cũ, Tản Đà đã thể hiện *cái tôi* phóng khoáng, lãng mạn của một hồn thơ tài năng, tâm huyết. Mỗi vần thơ của Tản Đà là nỗi niềm chan chứa trong ông. Tản Đà làm rung động lòng người bằng những vần thơ tứ nhiễu, tràn đầy cảm xúc. Chất liệu làm nên thơ ca Tản Đà được chất lọc từ chính cuộc sống bản thân, với tất cả cái ngộ, cái mộng, cái đa tình và xê dịch... đầy bản lĩnh. Đồng thời, nó toát lên từ tâm hồn phong phú, nhạy cảm trước những biến đổi tinh vi của thiên nhiên, vũ trụ, con người, bằng cả những trải nghiệm vừa hiện thực, vừa thi vị của cuộc đời thi sĩ.

Thơ Tản Đà là thứ thơ có bản sắc riêng, không giống ai. Ông là người đặt những viên gạch đầu tiên trong quá trình xây dựng nền văn thơ đầu thế kỷ. Dù chưa phải là một nhà thơ mới, Tản Đà vẫn có những đóng góp đáng kể cho quá trình cách tân thơ ca. Thơ ông vừa có phong vị cổ thi vừa có cảm xúc hiện đại, vừa truyền thống, vừa mới mẻ. Tư tưởng đổi mới của ông có ảnh hưởng sâu sắc tới lớp nhà thơ cùng thời và những nhà thơ thế hệ sau.

1.2. Đọc thơ Tản Đà, ta thấy phảng phất màu sắc rất riêng của sông núi, quê hương. Với Tản Đà, nơi đâu trên dải đất chữ S ông đã đến, đã qua, cũng là quê hương, xứ sở. Ta dễ dàng bắt gặp một nét quê hương, đất nước ngay trên những trang thơ Tản Đà. Tất cả như hiện hữu, thân thuộc, gần gũi xiết bao. Mỗi đóa hoa, mỗi cánh chim, mỗi dòng sông, bến nước, mỗi khoảng trời đầy sắc xuân hay cái heo may chớm thu... đều gợi một ý vị đặc biệt. Phải chăng cái bản sắc riêng có của ông đã góp phần làm nên những màu sắc mới lạ, độc đáo mang cốt cách và bản lĩnh An Nam.

1.3. Bản thân tôi là một giáo viên dạy Ngữ văn, trong quá trình giảng dạy và nghiên cứu, tôi rất tâm đắc và có niềm yêu thích, đam mê đặc biệt với cuộc đời, con người và sự nghiệp thơ ca của Tản Đà, nhất là mảng thơ ca mang phong vị làng quê của ông. Tôi nhận thấy, mỗi tên đất, tên làng, mỗi nét đẹp ẩm thực, mỗi phong tục, tập quán đậm chất An Nam đều được bộc lộ rõ nét qua thơ ca Tản Đà bằng một giọng điệu và ngôn ngữ vừa quen thuộc, truyền thống, vừa cá tính và hiện đại.

Vì những lý do trên, tôi mạnh dạn đi sâu tìm hiểu “phong vị An Nam” trong thơ Tản Đà. Tuy hiểu biết và năng lực còn nhiều hạn chế, song tôi hi vọng, bằng tấm lòng yêu thơ, ý thức giữ gìn, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc, cùng khát khao học hỏi, cá nhân tôi sẽ góp thêm một tiếng nói vào công trình nghiên cứu về thơ ca Tản Đà, để thêm một lần nữa, khẳng định tài năng, phong cách thơ ca ông.

2. LỊCH SỬ VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU

Có thể nói, trong số các tác giả của văn học Việt Nam hiện đại, Tản Đà có một vị trí đặc biệt, tầm ảnh hưởng vô cùng sâu sắc, rộng lớn. Tản Đà mang dáng dấp của một tâm hồn tài tử, có tư tưởng cách tân, hiện đại hóa táo bạo. Cuộc đời, con người và di sản văn học của ông trở thành đối tượng nghiên cứu của nhiều công trình khoa học đồ sộ.

Đã có hàng trăm bài viết, đề tài khoa học, luận văn nghiên cứu, đánh giá về cuộc đời, con người và sự nghiệp thơ văn Tản Đà, có thể kể đến một số bài viết: *Bàn về phong cách nghệ thuật thơ văn Tản Đà* [50]; *Hình ảnh và nhạc điệu trong thơ Tản Đà* [30]; *Cảm hứng thế sự trong thơ Tản Đà* [2]; *Ấm thực với Tản Đà* [40]; *Các kiểu giọng điệu trong thơ Tản Đà* [41]; *Tình yêu quê hương đất nước trong thơ Tản Đà* [19]; *Tính hiện đại và truyền thống trong thơ Tản Đà* [53]; *Thơ chơi của Tản Đà từ góc nhìn tư duy nghệ thuật* [20]; *Hình ảnh con đường trong thơ Tản Đà* [14]; *Quan niệm văn chương của Tản Đà* [48].

Như vậy, cuộc đời, con người và sự nghiệp thơ văn của Tản Đà là địa hạt quan trọng, thu hút sự quan tâm, nghiên cứu của nhiều học giả. Không thể thống kê trọn vẹn và đầy đủ các bài viết, công trình nghiên cứu lớn, nhỏ về Tản Đà, đặc biệt là về sự nghiệp thơ văn của ông; Song có thể nhận thấy điểm chung trong hầu hết các bài viết là sự đánh giá và ghi nhận những nét phẩm chất cao quý trong con người Tản Đà, giá trị văn chương đặc sắc, cũng như những đóng góp to lớn của ông cho quá trình hiện đại hóa văn học nói riêng, cho nền văn học dân tộc nói chung.

Nhà nghiên cứu Nguyễn Duy Diễm trong bài viết *Địa vị thi ca Tản Đà với nền văn chương nước nhà* nhận định: “Về phần tư tưởng, thơ ca của Tản Đà rất mực phong phú. Là một nhà Nho, tuy lỡ thời nhưng vì đã hấp thụ những tư tưởng duy tân của Đông kinh Nghĩ thực, của Lương Khải Siêu cũng như tư tưởng của một số nhà văn cách mạng Pháp... Tiên sinh luôn tỏ ra thiết tha với sự văn minh, tiến bộ. Cũng vì Tiên sinh là môn đệ của Nho giáo nên Tiên sinh ôm ấp chủ trương đem hết tài lực ra để làm công việc ích quốc lợi dân, dẫn con người vào đường lương thiện, ngõ hầu làm tròn cái sứ mệnh hành đạo của mình...” [32, tr.727].

Trong bài *Cung chiêu anh hồn Tản Đà*, Hoài Thanh khẳng định: “Tiên sinh đã dạo những bản đàn mở đầu cho một cuộc hòa nhạc tân kỳ đương sắp

sửa. Với chúng tôi, tiên sinh vẫn là một bậc đàn anh. Tiên sinh còn giữ được của thời trước cái phong thái vững vàng, cái cốt cách ung dung. Tiên sinh đã đi qua giữa cái hỗn độn của xã hội Việt Nam đầu thế kỷ 20 với tấm lòng bình thản của một người thời trước. Những cảnh éo le thường phô bày ra trước mặt không làm bọn được linh hồn cao khiết của tiên sinh. Cái dáng điệu ngang tàng chúng tôi thường thấy ở các nhà thơ xưa, ở tiên sinh không có vẻ vay mượn. Cái buồn chán của tiên sinh cũng là cái buồn chán của một người trượng phu...” [44, tr.11]. Cho dù cái không khí khai hội Tao Đàn có náo nhiệt đến đâu thì cũng không vì thế mà Hoài Thanh quá cao hứng để dành cho Tản Đà những lời khen tặng danh giá nhất, gọi ông là *con người của hai thế kỷ* và trích đăng tới hai bài thơ của Tản Đà để mở màn cho Hội Tao Đàn Thơ Mới, đó là bài *Thề non nước* và bài *Tống biệt!* Quả là Hoài Thanh có “con mắt xanh” khi đánh giá thơ Tản Đà.

Nhà nghiên cứu Trần Ngọc Vương trong bài viết *Tính dân tộc và tính hiện đại, truyền thống và cách tân qua nhà thơ Tản Đà*, nhận định: “Nhìn tổng quát, Tản Đà đã nối tiếp loạt chủ đề, đề tài truyền thống, đồng thời mở rộng ra, đưa thêm vào đó những tình huống mới, những sắc thái mới và luôn luôn tìm ra một cách nói mới, vừa có sự gần gũi với các tác giả nổi danh trong truyền thống, nhưng cũng phát hiện nhiều giọng điệu, sắc thái cách tân” [53].

Nhà nghiên cứu Trương Tửu từng nhận định: “Tản Đà điều khiển cái máy từ ngữ Việt Nam với một tự chủ đứng trên tất cả các lời khen. Tiên sinh hiểu kỹ then chốt bí mật của nó, hơn tất cả các thi sĩ hiện đại. Thơ Tản Đà là một toán pháp mà con số là những chữ hình tượng và âm điệu. Trong thơ Tản Đà, có nhiều chữ mà tôi muốn gọi là *chữ thần*. Những chữ đó là thần lực của bài thơ” [43].

Về vấn đề ẩm thực của Tản Đà, tác giả Hồ Sỹ Tá, trên báo Dulich.net.vn viết: “Nói đến sự ăn, đối với Tản Đà không phải là gặp sao ăn vậy như ta vẫn